

سُرُّ فُرْقَانِ

تفسیر سورہ فرقان

مؤلفی

دیار بکر ولایتی والیسی

سری کربئی

جلد ثانی

مشیتِ جلیبہ اسلامہ ایلہ معارف نظارت جلیبہ سنک

رخصتی حائر در

در سعادت

۱۳۱۲

سِرِّ فَرَقَانِ

تفسیر سورہ فرقان

جلد ثانی

قوله تعالى ﴿...﴾

(اَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَنُوشَاءَ لِحَبْلِهَا سَاكِناً)
(ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلاً . ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضاً يَسِيراً .)
(وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاساً وَالنَّوْمَ سُبَاتَاناً وَجَعَلَ
(النَّهَارَ نُشُوراً . وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْهِ)
(رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُوراً . لِنُحْيِيَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتاً وَنُسْقِيَهُ)
(مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَاماً وَأَنَاسِيَّ كَثِيراً)

خلاصہ مآل منبئی - یا محمد ! (صلی اللہ علیہ وسلم) پروردگارک
صنع بدیعہ نظر ایتمیورمیسین ؟ ایدیورسین . پروردگارک ظلی ؛ روی
زمینہ دیلہ دیکی کبی نصل غریب ، لطیف بر حالہ بسط ایلدیکی
کورمیورمیسین ؟ کوریورسین . یاخود - یا محمد ! (صلی اللہ علیہ
وسلم) پروردگارک فرش راحت بخشای ظلی ، مصالح مخلوقات مستیع

اوله‌جق بر طرز بهینده ساحهٔ غربای زمینہ نصل یامش اولدیفنی
بیلمیورمیسین ؛ البته بیلمیسین .

پروردگارک دیبامش اولسه‌یدی . آئی نه انقباض ، نه انبساط
صورتیه اصلا متحرک قیلمازدی . دائماً وضع واحد اوزره ثابت و برقرار
قیلاردی . صکره‌ده — بینهماده قطعاً سببیت و تأثیر اولمقسزین — شمس
پرتو نشاری احوال متغیره سیله احوال ظل را حتمداره استدلال اولنور
بر علامت قیلدق . یعنی : مستلزم اولدیفنی منافع و لذات ایله برابر اولاً
ظلی ایجاد ، صکره‌ده طلوع آفتاب واسطه سیله معرفت وجود ظله
عقول بشری ارشاد ایلدک .

او ایجاد و انبساطدن صکره‌ده بز عظیم الشان شعاع شمسی موقع
ظله حین ایقاعده — کذلک پرتو آفتابک بر کونه تأثیری اولیه‌رق — محض
قدرت و مشیتمنزله معین ، مطرد و مصالح مخلوقاتی مستتبع بر و تیره [۱۳]
اوزره ظلی آزر آزر محو و ازاله ایلدک .

شو افعالک فاعل حقیقیسی اوصانع بی مثالدر ، که مرکز ایچون
ایهاالناس ؛ کیجه بی لباسه مشابه اوله‌رق یاراتدی ؛ لباس [ابدانکیزی]
نصل ستر اییدیورسه کیجه دخی ظلامیه سزی ستر ایلر . او یقوی‌ده
سزک ایچون محض راحت اوله‌رق یاراتدی [یاخود] علی الاکثر کیجه‌ده
واقع اولان — تومی‌ده یقظه حالنه مخصوص ، افاعیل و مشاغلدن
قاطع ، (یاخود) اولومه مشابه اوله‌رق یاراتدی . نهاری‌ده — اولولرک
قبرلردن خروج و انتشاری دیمک اولان بعث موتی کبی — او ؛ سببات

[۱۳] وتیره ، طریقه مناسنه‌در . کرک حسی ، کرک معنوی اولسون . بده
نسق و اسلوب مناسنده مستعمل اولمشدر .

تسمیہ فلان حالتہ نسبتہ زمان بہت و انتشار اولہرق یاراتدی .
 شو افعاک فاعل حقیقی بی اوصانع بدیع الکمالدر ، کہ باران
 رحمتی او گنجہ ریاحی مژده رسان اولہرق ، (یاخود) امطار فیض نثاری
 حامل اولان بلوطری سورہ رک ارسال ایلدی ؛ یعنی : نزول باراندن اول
 ریاحی تبشیر نزول آبه — یاخود معنای دیگرہ کورہ — سوق سحابہ
 تسلیط ایلدی .

عظمت و قدرتمز لہدہ ترتیب ایلدی کمز اوریا حک ارسال نتیجہ می
 اولہرق جہت فوقدن غایتلہ پاک برصودہ انزال ایلدی ، کہ اوماء منزل
 طہور ایلہ انبات نبات ایدہ رک اولو حالندہ کی بر بلدی ، یعنی : عامر
 اولسون ، عامر اولسون یرک بر قطعہ سنی احیا و وادیلردہ آفدیغندہ ،
 (یاخود) حوضلردہ ، قبولردہ و سائر صو ایر کیلن یرلردہ طویلاندیغندہ
 انعامدن و چادر آتندہ یاشایان اهل بوادیدن آفریدہ دست قدرتمز اولان
 بحیر حیوان و انسانی سقی واروا ایدہلم .

§

تفسیر و ایضاح — امام فخر رازی دیرکہ : دلائل توحیددن اعراض
 ایدلرک جہالت و ضالئلری آیات سابقہدہ بیان بیورلمشدی . شمدی دہ
 وجود صانع داک اولان دلائلک بیانہ شروع بیوریلور . بو دلائلدہ
 بر قاج توعدر .

نوع اول

آرتمدہ ، اکیلمدہ ، بر حالدن دیگر حالہ متغیر و متحول اولمدہ

ظلامت حالیلہ استدلال بیورلمشدر .

مسائل

١ — [آلم تر] قول کریمندہ کی رؤیتہ مقصود ، یارؤیت بصریۃ حسیہ در یاخود رؤیت معنویۃ قلبیہ در، کہ «علم» دیمکدر۔ احتمال اولہ کورہ : «آلم ترالی الظلّ کیف مدّہ رَبُّکَ» — احتمال ثانی بہ کورہ : «آلم تعلم» دیہ معنی ویریلیر . قول ثانی زجاجکدر . اولی اولان ده بودر [١] . اولویتک بیانی : «ظلّ» — کہ فارسیجہ ، سایہ ، ترچہ ، کولکہ دیمکدر — اکر مبصر اتدن عد اولنورسہ آنی مدّ و بسط اتمہ ده قدرت الہیہ نک تأثیری اکرچہ بالاتفاق مرئی دکل ، لکن معلومدر ؛ چونکہ ہر متغیر ، جائز الوجوددر ؛ ہر جائزک دہ البتہ بر مؤثری واردر . ایستہ بوجہتہ لفظ مذکورک رؤیت معنویۃ قلبیہ بہ ، یعنی : علمہ حلی ، اولادر .

٢ — بوخطاب مستطاب الہی ایلہ مخاطب اولان ، اکرچہ بحسب ظاہر اللفظ حضرت رسول آمی لقب افندمزددر ؛ لکن معنایہ خطاب عامدر ؛ زیرا بوآیت جلیلہ ایلہ مقصود ، ظلّ سببی ایلہ حاصل اولان — نعم جزیلہ الہیہ بیساندر . شو نعم جلیلہ بہ متبہ وآکاه اولوب دہ بونکہ وجود صانع لم یزلہ استدلال ایلمک وآجبدر و بوتدہ جمیع مکلفین مشترکدر .

٣ — بوآیت جلیلہ نک تفسیرندہ چوق شیار بیان اولغش ایسہ ده سویلن سوزلر تابخص ایدیلیرسہ شوایکی شیئہ منحصر قالیر . اولکیسی :

[١] بونی - فخر رازی سویلیور . آشاغیدہ کوریلہ جکی وجہ ایلہ دیکر بعض مفسرل ایسہ وجہ اولی ترجیح اتمشدر .

ظَلَّ نَهْ دَر؟ رُوشَنانِیْ خالِص ایلَه تارِیکِیْ خالِص آرَه سَنَدَه برامِر
 مَتوسَطدر . ظُهور فِجر ایلَه طُلوع آفتاب مابینِی دَر ؛ زیر سَقفَدَه ، قنای
 جدارَدَه حاصل اولان کیفیت دَه اویله دَر ؛ یعنی : سایبان آلتَنَدَه کی
 کولکَه دخی نَه شَماع شَمس ایلَه مَسْتَبِر اولان یرَدَه کی رُوشَنانِی کِبی
 ضیای خالِصدر ؛ نَه دَه قُرْصِ آفتابِکِ اُفْقَدن غیبِو بَتَدن صَکرَه اورتَه انی
 قابِلایان قرا کَلق کِبی ظامِت خالِصدر ؛ بَلکَه ایلِکِسی اورتَه سی برشیدر .
 شو حَالَت لَطیفَه ایسَه اطیب احوال اولد یغَنَدَه شَبَهه یوقدر ؛ زیر اظلامِت
 خالِص دَن طبع بشر استکراه ، حَس تَنفَر ایلر . خالِص ، پارلاق
 ضیادخی — کَه کونشَدن فیضان ایلین کیفیت نورانیَه دَن عبارتدر —
 کسکین بَر قُوَّة قاهرَه اولمق حَسیدلَه حَسِ بصری یه خیرَه رسان ، سَخُونت
 قُویَه مَؤثرَه سیلَه آذا فزای جسم و جان اولور . بوضورتدَه اطیب احوال ؛
 سایه استراحت بَخشادن عبارت قالیر . حتی بو سبیلَه دَر ، کَه وصف بهشت
 بریندَه « وَظَلَّ مَمْدُودٌ » بیورلمشدر .

ایشته بُو ، بویله دَر . اِمدی دیرز ، کَه : صانع بدیع الکمال ، مولای
 مَتعالِ حَضْر تارینک ، قوللرینَه بَخشایش اَمِیسی اولان نَعَم جزیلَه و مَنافع
 جلیلَه دَن بری دَه « ظَلَّ » دَر . تحت الظل اولان بر جسم رَنکامیزَه باقسَه کز
 جِسم و تَوَنَدن بَشَقَه برشی کورَه مَز سَکز عَجبا ظَلَّ برامِر نالِئیدر ؟
 خیر ! دکل . یالکز شو قدر بیلیرز ، کَه کوانش طوغوب دَه پرتو جهان
 آراسی اوجسم اوزرینَه شَعشَعه انداز اولور سَه ظَلَّ مَعهود ، در حال
 زائل و نابود اولور . دیمک کَه شَمس منیر اولسَه ، پرتو آفتاب اجرامی
 مَسْتَبِر اِتسَه سایه نَک نَه وجودی بیلینیردی ، نَه دَه ماهیتی ؛ زیرا
 معلومدر کَه اشیا اَضدادیلَه بیلینیر . بوضورتدَه شَمس اولسَه ظَلَّ بیلنمز ،

ظلمت بولمسه وجود نور آکلاشمازدی . بناءً عليه طلوع آفتاب ایله روی زمین غرق نور اولدوقده ظلّ ، زائل اولور . زوال ظلّ ایله ده ظلّک جسم ولّون اوزرینه زائد برکیفیت اولدیغنه عقل ایرر .
 بونک ایچون تفسیری صدندده اولدیغمز آیت جلیله ده : [ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا] بیورلمشدر ، که « مستلزم اولدینی منافع ولذات ایله برابر اولاً ظلّی ایجاد ؛ صکره ده طلوع آفتاب واسطه سیله معرفت وجود ظله عقول بشری ارشاد ایلدک » دیمکدر .

ایشته شمس منیر ، بووجه وجیسه ایله وجود نعمت ظله دلیل اولور .

متعاقباً ﴿ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴾ بیورلمشدر، که

« بعده ظلّی آزر آزر ازاله ایلدک ؛ یعنی : [۱] دفعةً دکل سف تدریجاً » دیمکدر .

فی الواقع کونش یوکسلدیجه مغرب جانبنده ظلّک نقصاتی آریار ؛ چونکه حرکات مکانیه ، دفعی اولمیوب تدریجی ایدوکندن زوال ظلّی دخی دفعی اولمیوب آزر آزر واقع اولور ؛ زیرا ظلّ ، بردن بره چکیلوب در حال زائل اولویورسه مصالح عالم تسخّل طاری اولوردی . زوالی تدریجی اولدیغندندر ، که وجود ظلن جهان مستفید اولور . ایشه بو ، ایکی تاویلک بری در .

ایکنجیسی : خلاق جهان ، وقتا که اجرام منوره آسمانی یوقدن وار ایلدی :

[۱] قبض ایله مقصود ، ازاله واعدامدر . بوراده ذکر ملزوم ، اراده

لازم طریقیه اولوب « قبض » ، معنای مذکورده مجاز مرسلدر [

گره زمینی — اوزرینه وقوع ظلّ ایله — جای راحت مدار ایلدی .
 صکرده آفتاب پرتوباری وجود ظلّه دلیل اولق اوزره یاراتوب
 شععه نثار ایلدی .

شمسک وجود ظلّه دلیل اولسی :

ضیالک حرکاتی حسیه در ، که ظلّاده ده حرکت نمایان اولور ؛
 زیر ظلّ وضیا یکدیگری متعاقب ، یکدیگری متلازم اولوب آره لرند
 واسطه اوله جق بر امر ثالث یوقدر . بناءً علیه احدّهانه قدر زیاده لشیسه
 آخرده ده اونستنده نقصان پیدا اولور ورهبره محتاج اولان
 کیمسه نصل که رهبرینک دلالتیله واصل سر منزل مقصود اولدیغیچون
 رهبرینه دائماً ملازم اولوب آندن قطعاً آیرلمیورسه ظلّال دخی سانکه
 ضیالره پیرو اولور ؛ ضیالر چکلکجه ضیالری تعقیب ایدوب کیدیور .
 ایشته بوجهته در ، که شمس منیر ، وجود ظلّاله دلیل اولدی .

﴿سَمَّ قَبْضًا اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا﴾

بوتندن مقصود ، یا ظلّالک آزر آزر غایت نقصاناته منتهی اولمیدرده
 ازاله ظلّاله «قبض» نامی ویرلمسدر ؛ یا خود ظلّالک قبض یسیر ایله
 قبضندن مقصود ، یوم قیامتده قبضیدر ، که بوده ظلّالک اسبابی ازاله ایله
 اولور . او اسبابده ظلّالی ایقاع ایلهن اجر امدن عبارتدر .

[یسیراً] — بو کلمه جلیله ، [ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ] قول کریمی

کبی در . بوراده یسیر ، «سهل» معناسنه در .

ایشته تاویل ملخص ثانی ده بودر .

۴ — ظلك حاليه صانع محسن تعالى و تقدس حضر تکرينك وجودينه شووجه ايله ده استدلال اولنورکه :

ظلك حصولي بالجملة ارباب حياته، باخصوص عقلايه نافعدر. ضياي خالصك، ياخود ظلمت خالصه نك حصولي ايسه منافع بایندن دكدر . بناءً عليه ظلك حصولي شوايكي احتمالدن خالی دكدر : يا واجبانددر ؛ يا جزاتندن . احتمال اول ايسه باطلدر . وآا ظله تغير تطرق ائمه مك لازم كلبردی ؛ زیرا واجب ، متغیر اولماز . بصورتده ظلك حصولي جزاتندن اولوق لازم كلبیر . ظلك حصولي ده مادام كه جزاتانددر ؛ اوحالده كرك بعدالعدم وجودنده ، كرك بعدالوجود عدمنده قادر ، مدبر ، محسن برصانعه احتیاج مس ایلر ، كه وجه نافی تقدیر ایلیه . ائمدی اوصانع قادر ، اجرام علویئینی تحریكه ، اجسام فلکیئینی تدبیره ، مع هذا بونلك جمله سنی وصف احسن و ترتیب اعمل اوزره ترتیبه قادر اولان ذات اقدس واعلادن باشقه كیم اوله بیایر ؟ اوده : آنجق شريك و نظیری اولیمان خدای متعال حضر تکریدر .

سؤال — ظل ، مضي اولوق شاندن اولان شيدك عدم ضوئندن عبارت دكلمیدر ؟ ائمدی امر عدمی ايله وجود صانع لمزلور فصل استدلال اولنه بیایر ؟ و بو ، نصل نعمدن عد اولنور ؟

جواب — ظل ، عدم محض دكدر . بلیكه « ظلمت ايله مخلوط ضیالر » دیمكدر . تحقیقی شودر ، كه : ظل ، ضوء نایدن عبارتدر . بوده امر عدمی دكل ، امر وجودیدر .

امام فخر رازی (علیه الرحمه) شورا سنی ده علاوهً مقال ایدر ، كه : بوبرایجه مسئلهدر . تفصیله مطلع اولوق ایستین ، كتب عقلیه منه مراجعت ایلسون .

نوع ثانی

[وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِيَسَاءَ وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا]

ایشته شوآیت جایلهده کوریلپور ، که هر شیئی ستر ایلدیکچون باری تعالی کیجه بی بدن انسانی ساتر اولان لباسه تشبیه بیوردی . انسانی لیلده بزم ایچون حصوله کلن منافعهده [وَالنَّوْمَ سُبَاتًا] قول کریمساله تنبیه بیوردی .

«سبات» ، راحت دیمکدر . الله تعالی ، نومی سبات قیلدی ؛ زیرا اویقو ، راحتیه سبیدر .

ابو مسلم دیدی که : «سبات» ، راحت دیمکدر . ومنه یَوْمُ السَّبْتِ ؛ چونکه سبت کوننده اشتغالدن چکیلوب استراحت ایتمک عادت اولمشدر . — تمب علتدن مسترح اولدینی وقت — خسته یه ده «مسبوت» دیرلر . مع هذا صاحب کشف دیمشدر ، که : «سبات» ، موت ، «مسبوت» میت دیمکدر سمیه «مسبوت» دینلمی ، مقطوع الحیاة اولدیفیچوندر .

صاحب کشف ، شونی ده علاوه مقال ایمشدر که : بو : [وَهُوَ الَّذِي تَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ] قول شریفی کبی در ؛ «سبات» ک موت ایله تفسیری ، راحت ایله تفسیرندن اولادر دیمه مزک ده سبی شودر که : بونک مقابلنده «نشور» کلدی ؛ نشور ایسه سباتک راحت ایله تفسیرینه ماندر .

ابو مسلم دیدی که : [وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا] قول کریمنده [نشور] کله جایلهسی ، انتشار و حرکت معناسنه در . الله ذوالجلال ، نصل که نوم انسانی بی «وفات» تسمیه ایدوبده [اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي

لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا] بیوردی . تو مَدَن قیام ایله مَوْتَدَن قیام بیننده کی
حاله ده «نُشور» نامی ویردی ؛ اِعمدی شو آیت جلیله ، قدرت خالقه
دلالتیله برابر خلقه اولان نَعَمِ الْآيَاتِ فِي دَه اظهاسار وارائه ایله ؛ زیرا
سترلیل ایله احتیجابه نیجه کیمسه لر ایچون نیجه فوائده دینیله و دنیویله مستردر .
نَوْم و یَقْظَه حالی ده مَوْت و حیاته تشبیه بیورمشدر .

نوع ثالث

﴿ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ﴾

امام فخر رازی (علیه الرحمه) دیدی که : بونک تفسیری ، سوره
اعرافده کچمشدر .

مسائل

اولکیسی — «الرِّيح» کله سی مفرد صیغه سیله ده «الرِّيح» اوقونمشدر .
«ریح» ، روزکاره دینبرکه هوای متحرک کن عبارتدر . بونک اصلی
«روح» ایمش . و اوک ماقبلی مکسور اولغله و او ، یایه قلب اولتبی قَم
استطراد — قرآن کریمک قواعد شریفه سننددر ، که مفرد صیغه سیله
«ریح» ، شدائد و عقوباتده ، جمع صیغه سیله «رِّيحًا» ، لَطَائِفُ وَالْغَلِيَابَةُ
وارد اولمشدر ؛ چونکه عادتاً ریح واحسد ، مضر و مهلکدر .
ریاح متعدده نك هوبی ایسه موجب اعتدالدر . كذلك هلاك اولان
اُم سالفه ریح واحد ایله تباہ اولدیله . وَمَنْه الْحَدِيث : كَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
يَقُولُ إِذَا هَاجَبَتِ الرِّيحُ «اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا رِيحًا وَلَا تَجْعَلْهَا رِيحًا»

وَأَمَّا قَوْلُهُ تَعَالَى [اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُبْرِئُ سَحَابًا] — قَالَ الظَّهْرُ فِيهِ الرَّحْمَةُ . وَقُرِيءَ بِلَفْظِ الْجَمْعِ وَهُوَ الْأَصَحُّ]

ریح ، استعاره طریقیله : غلبه ، قوت ، رحمت ، نصرت و دولت مغالرینده استعمال اولنور . تم الاستطراد .

ایکنجیسی — . [وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا] قَوْلُ كَرِيمِي ، اللَّهُ

تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَضْرَتِ تَلْرِي : مَائِي ، سَحَابِدِن دَكَل ، سَمَادِن تَنْزِيلِ بِيُورِ دِيغْنَه نَصِ دَرِ .

او چنجیسی — . « طَهُور » نَه دَر ؟ بُوْرَاسِي بَيْنَ الْعُلَمَاءِ تَحْتَ اخْتِلَافِنَه دَرِ .

چو قَلْرِي دِي دِيلِر ، كِه : « طَهُور » ، « مَا يَنْطَهَرُ بِهِ » مَعْنَا سَنَه دَرِ . فَطُور كَبِي ، كِه

« مَا يَنْطَهَرُ بِهِ » دِي مَكْدَرِ . كَذَلِكَ سَحُور كَبِي ، كِه « مَا يَنْتَسِحِرُ بِهِ » مَعْنَا سَنَه دَرِ . بُو

مَعْنَى تَعَابُدِن مَرْوِي دَرِ . صَاحِبِ كَشَافِ اِيَسَه اَنِي اِنْكَارِ اَيْلِدِي ؛ « لَيْسَ

فَعُولٌ مِنَ التَّفْعِيلِ فِي شَيْءٍ » دِي دِي .

ملاحظه مؤلف : — امام فخر رازی مفاتیح الغیبده بویه نقل

ایتمشدر ؛ لکن کشفده امام زخمشری « طهور » ی ، « بَلِيغٌ فِي الطَّهَارَةِ »

دِيَه نَفْسِي سَبِيْر اَيْلِدِ كَدِن صَكْرَه : « وَعَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى هُوَ مَا كَانَ طَاهِرًا

فِي نَفْسِهِ . مُصَهَّرًا يَلْفِيهِ فَإِنْ كَانَ مَا قَالَهُ شَرْحًا لِبَلَاغَتِهِ فِي الطَّهَارَةِ كَانَ

سَدِيدًا وَآلَا فَلَئِنْ فَعُولٌ مِنَ التَّفْعِيلِ فِي شَيْءٍ » عِبَارَه سِنِي اِيْرَادِ اَيْلِدِي .

امام زخمشرينك بوندن مقصودی ، احمد بن يحيى نك : « بَلِيغٌ

فِي الطَّهَارَةِ » قَوْلُنْكَ مَعْنَايِ لَازِمِي دَرِ . يَوْقَسَه « لَازِم » مَتَعَدِي اَوْلَدِي ، « مَبَالِغَةٌ

فِي الطَّهَارَةِ » غَيْرَه ، تَعَاقُ اِفَادَه اَيْدِي « دِي مَكْ دَكْدَرِ . غَيْرَه تَعَاقُ نَصْل

اِفَادِ اَيْدِي بِيْلِيْر ، كِه بُوْكَا نَه لَعْنَتُكَ مَسَاعِدَه سِي وَاْرِدِر ؛ نَه دَه عُرْفُكَ . تَفْسِيْر

باللزام ایسه محاوراتده کثیردر، شایعدر، برده صاحب کشف « طهور » لفظی « مَا يُطَهِّرُ بِهِ » ک اسمی اولدیفنی انکار ایتمه مشدر : زیرا « مَا يُطَهِّرُ بِهِ » ک اسمی اولدیفنی تصریح ایدوب صفت اولدیفنی تقدیرده مقصود اولان معنی، که « مطهر » در ، لازم معناسیدر، دیه [وینزل علیکم مِنَ السَّمَاءِ لِيُطَهِّرَكُمْ] آیت کریمه سیله تأیید ایلوب « ما آلهه : [طهور] ک صفت اعتبار اولنمسی، اسم اعتبار اولنمسی کیدر « دیه تحقیق مطلب ایلمشدر . بویه اولنجه امام فخر رازینک : « صاحب کشف ایسه آتی انکار ایلدی : [لَيْسَ فَعُولٌ مِنَ التَّفَعُّلِ فِي شَيْءٍ] دیدی « کلامی ، جای نظر در . والله اعلم .

« طهور » لفظی ، لغت عربیه ده اوج وجه ایله استعمال اولنور . مصدر اولور : « قبول » ، « وقود » کبی . بوضورتده معناسی ، « باک اولوق » دیمکدر . بو ، سیدویهک قولیدر . اسم ده اولور : « مَا يُطَهِّرُ بِهِ » معناسنه . فطور ، « مَا يُفَطِّرُ بِهِ » معناسنه اولدیفنی کبی . صفت ده اولور : « رسول » کبی . تفسیری صدنده اولدیفمز آیت کریمه ده اصحاب شافعی « مطهر » دیه تفسیر ایلدیلر . بعضری ده : طهارتده بلیغ ، یعنی : « غایتله باک » دیه معنی ویردیلر . کیمبسی ده « طاهر » و « مطهر » ایله تفسیر ایلدی .

امام فخر رازی شافعی المذهب لاولنغله مذهبنی تأییداً تفسیر شریفنده « طهور » ک صفت و اسم اوله رق بالکر ایکی وجه ایله استعمال اولدیفنی بیان ایله دیمشدر، که : « ماء طهور » قولنده طهور کلمه سی صفت واقع اولور . بو ، « ماء طاهر » قوی کبی در . بالکر « طهور » لفظی « ما یطهر به » معناسنه اوله رق اسمدر . « وضو » کبی ، که « ما یتوضو »

یہ « برده و وقود » کی، کہ « مایُوقدُہ النَّارُ » دیکھو۔ یعنی: واو ک فتحیہ « وضو » آبدست صوبی، « وقود » آتش یا قہ جق شی معناسنہ اسم اولدینی کی۔ « طہور » دہ طہارتدہ استعمال اولنان صوبک اسمیدر۔ قول اولک حجتی: (علیہ الصلاۃ والسلام) اقدمزک: « طوبراق، مسلمانک طہوریدر۔ اون سنہ قدر صوبولامش اولسہدہ»، یعنی: مدت میدہ صوبہ ظفریاب اولنسنہ دخی طوبراقہ تطہر ایتمک — کہ بورادہ مقصود، « تیمم » اولہ جقدر — جائزدر مائلندہ اولان [التَّرابُ طَهُورٌ الْمُسْلِمِ وَلَوْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ حَجَجٍ] حدیث شریفلریدر۔

ایمدی اکر « طہور » ک معناسی « طاهر » دیمک اولیدی مال حدیث: « التَّرابُ طَاهِرٌ لِلْمُسْلِمِ » سیاقندہ اولوق لازم کلیدی، کہ بو حالہ کلامک انتظامنہ خلل طاری اولوردی، زیرا مقصود جناب رسالتنہی، صوبک فقدانی حالندہ طوبراق، مسلمک تطہر ایدہجکی شیدر دیمک اولوب پوقہ « مسلم ایچون طوبراق طاہردر، یا کدر » دیمک دکلدو۔

کذلک (علیہ السلام) اقدمزک: [طَهُورٌ اِنَّا اَحَدِكُمْ اِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِيهِ اَنْ يَغْتَلِبَهُ سَبْعًا] حدیث عالیبرندہ کی لفظ طہور اکر طاهر معناسنہ اولیدی۔ سمال منبئی: « طاهر انا احدکم » سبکندہ اولوق لازم کلیدی، کہ بوتقدیرجہ سنہ کلامک انتظامی مختل اولوردی، زیرا مقصود جناب پیغمبری کلب ایچنہ آغزینی صوققلہ تلویث اولنان چنانغی تمیزلتهجک شی یدی دفعہ بیقامقدر۔ بوایسہ طہور لفظنی اسم اعتبار ایدوب « مائِطَّهْرُہِ » معناسنہ حملایہ الہ کیر،

یوقسه لفظ مذکور ، صفت اعتبار ایدیلوب ده « طاهر » معناسنه حمل اولنورسه مقصود حاصل اوله میه جغندن نظم کلام مختل اولور . برده کتاب مجیدده : [وَ يُزَلُّ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ يُطَهِّرُكُمْ بِهِ] بیورلمش وایشته بونده « ما » دن مقصود ، « مَا يُطَهِّرُكُمْ بِهِ » اولدینی کوسترلمشدر بناءً علیه صویک طهور اولسندن مقصود ، مَطَهَّرَ اولسیدر ؛ زیرا باری تعالی حضرتلری آنی معروض انعامده یاد بیورمغله وصف اکله حمل ایتمک لازم کلیر . « مَطَهَّرَ » ک ایسه طاهر دن زیاده حائر نصاب کمال اولدیغنده اشتباه یوقدر .

دردنجیسی - : بو آیت جلیلهده صویک منافعندن ایکی شی بیان بیورلمشدر ، که بری : نباتاته ، دیکری : حیواناته تعلق ایدر . امر نباته تعلق ایدن منفعته کلنججه : بونی [لِنَجِيَّ بِهِ بَلَدَةً مِيْتًا] نظم جیلی بزه آپ آشکاره اشراب ایلر .

بونده برقاچ سؤال واردو :

۱ سؤال - نیچون [لِنَجِيَّ بِهِ بَلَدَةً مِيْتًا] بیورلمشده صفت

موصوفه مطابق اولمق اوزره [مِيْتَةً] بیورلماش ؟

جواب - زیرا بونده « بلده » لفظی [فَسَقْنَا إِلَى بَلَدٍ مِيْتٍ]

قول کریمنده کی « بَلَدٌ » معناسنه در .

۲ سؤال - بَلَدَهُنَّ حیات و ممانندن مقصود نهدر ؟

جواب - : معمور اولمیان اراضی به « موات » تسمیه اولنور .

دیمک که معموریتی مقتضی اولان « سقی » ده اراضی ایچون احیا

مجراسنه جاریدر .

۳ سؤال — طبعیون ، برده رؤسای معتزله دن کعبی ؛ نباتاتک حصوله ارض و ماء ایله حرارت شمسک ایکسنه بردن تأثیری سببدر دیدیلر . و بوبابده [انجی به بلده مینا] قول کریمیه تمسک ایلدیلر . بو تقدیرجه « به » ده کی ؛ با « ماء » نک نباتاتده تأثیری اولدیغنی اقتضا ایتمز می ؟

جواب — ظاهر لفظ قرآن ؛ آکا دلالت ایدر سهده متکلمین بونی ترك ایلدیلر ؛ چونکه فساد طبیعته دلالت ایدر دها قوی دیگر دلیل بولدیلر . [۱]

امر حیوانه تعلق ایدن منفعته کلنجه : بونی ده [ونسقیه بما خلقنا

انعاماً و اناسی کثیراً] نظم جلیلی ایضاح ایلر .

بوندهده بر قاج سؤال واردر .

۴ سؤال — : طیور و وحوش دخی صودن حصه یاب انتفاع اولدیغنی حالده بوراده یالکز انسان و انعامک ذکر یله اکتفا بیورلمسنه سبب ندر ؟
جواب — انسانلرک اکثره نافی ؛ حیوانات و مواشیلریله علاقه دار اولیغله انیرک سقی ، کندیلرینک سقی کبی بیوک بر احسان الهیدر .
وحوش و طیورک منافعیله انسانک منافی بیننده ایسه بویله بر جهت تعلق و مناسیت یوقدر .

۲ سؤال — : [انعام ، اناسی] کله لرینک تنکیری و ایکسنکده « کثیر » ایله وصفی معناسی نه در ؟

[۱] یعنی : مؤثر حقیقی ، صانع تعالی حضرتلری اولوب طبعیونک زعی کبی طبیعت اولادیغنی اثبات ایدن دلیل بوندن دها قویدر . بناء علیه متکلمین ، اقوی اولان دلیل ایله عمل ایدوب دلیل ضعیفی ترك ایلدیلر .

هراب — : اکثر ناس ؛ وادیلره ، نهرلره و سائر صو منبعلرینه یاقین اولان یرلرده اجتماع و اسکان ایدرلر . بناءً علیه بونلر شرب ایچون یغمور صوینه احتیاجدن مستغیدرلر . خلقلک بر چوغی ده بادیه نشین اولدقلرندن بونلر یغمور صویندن بشقه ایجه جک صو بوله مازلر . ایشه [لِئَحْيِي بِهِ بَلَدَهُ مَيِّتًا] نظم جامیلی ؛ بومعنایی مشعر در . نزول باران ایله حیات تازه بولان بلده میتدن مقصود ؛ بویه « مَظَانِّ مَاءٍ » دن دور اولانلرک بلادی اولسه کر کدر . [کثیراً] لفظ شریفنک مرجعی ؛ [وَنَسْقِيهِ] قول کریمی اولسی ده محتملدر ؛ زیرا ارباب حیات ؛ حالاً بعد حال صویه محتاج اولوب نباتاتک حالی ایسه اوله دکلدر ؛ چونکه نباتاته بر مقدار معین صو کافی در . حتی قدر کفایه دن زیاده صو ویرلسه نباتات ایچون مضر در . حیوان ایسه مادام الحیاة حالاً بعد حال صویه احتیاجدن وارسته اوله ماز .

۳ سوال — : احیای ارض ، سقی انعام ، آیا نیچون [آناسی]

اوزرینه تقدیم بیورلدی ؟

هراب — : زیرا انسانلرک حیاتی ؛ اراضیلرله حیوانات و مواشیلرینک حیاته منوطدر . بناءً علیه حیات و معیشتلرینک سببی اولان اراضی و مواشیلرینک سقی ؛ کندی سقیلرینغه تقدیم بیورلیدی ؛ زیرا انسانلر ؛ اراضی و مواشیلرینی سقی ایده جک صویه ظفر یاب اولدقلرنده کندی سقیلرینه ده ظفر بولمش اولورلر . برده : [وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لَهُمْ] قول کریمیه مقصود ؛ هر سینه یغمورلرک نسق واحد و طرز مطرد اوزره یا غمیوب اوقات متغایرده ، اوصافی متفاوتده ، آنحاء مختلفه بین العباد تقسیمدر . دیکک که هر سینه آب باراندن حصه

ربای انتفاع اولان ناسک مجموعی دکل . اکثریدر . [۱]

۴ سوال — : آناسی نه در ؟

مهراب — : زجاج دیدی، که : انمی و آناسی، کرسی و کراسی کبی در .
 بعضارده « آناسی » ، انسانک جمعیدر دیدیلر . اصلی ، « آناسین » ایمش .
 « ناس » کله سی ده « آناس » محققیدر . انسان کله سنک النی ده ، نونی ده عند
 البعض زائد ایمشلر ؛ لکن اهل تحقیق عندنده فی الاصل تنبیه در ؛
 زیرا انسان ایچون ایکی انس واردر . بری : انس بالحسق . دیگری :
 انس بالخلق در . بعضار عندنده ده انسان ، انس بالمعنی و انس بالدنیا
 ایله مأنوسدر . بعضاره کوره ده « ایناس » ماده سندن مأخوذدر ، که
 ابصار و احساس معنانه در ؛ زیرا اشیا به بطریق العلم واقف ، بواسطه
 الرؤیه واصل ، بواسطه الحواس مدرك اولور . برقوله کوره « تحرك »
 معنانه اولان « نواس » دن مأخوذدر . دیگر قوله کوره ده ناسک
 اصلی . « ناسی » ایمش ؛ انسان آندن مسبوك اولدی . مصباحک بیاننه
 کوره ده « انسان » ، اسم جنسدر . عند البصریین « انس » دن ، عند
 الکوفیین ، « نسیان » دن مأخوذدر . کوزک بیکنه ده « انسان » .
 و « انسان العین » دینور .

آیت جلیله ده : [اَنْعَاماً وَاَنْاسٍ كَثِيراً] بیورلمش . « کثیرین »
 بیورلمش چونکه « فعیل » ، صیغه سی . چوق کره بویه مفرد
 اوله رق ذکر اولنورده آندن کثرت مقصود اولور . « وَقُرُوناً بَیْنَ ذَلِكَ
 كَثِيراً » وَحَسْنَ اَوْلَئِكَ رَفِیقاً » کبی .

[۱] بو . هر نه قدر اوچجی سؤالک جوانی ذیلنده جواب آخر اوله رق
 ایراد بیورلمش ایسه ده امام فخر رازی . ایکنجی سؤاله ربط ابدوب آنک جوانی
 ذیلنده ذکر ایسه دیدی ده ما مناسب اولوردی .

مبحث

اعظام میاه و اُردر

فقها : « وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُوراً » نظم جلیبندن احکام
میاهی استنباط ایلمشردر . بزده او باده کی مسائلک معاقدینه اشارت
ایده رُک دیرز، که : بوراده ایکی نظر واردر .

نظر اول — صو مطهر میدر ؟

نظر ثانی — صودن باشقه سنی مطهر دکلمی ؟

نظر اول صو ، یا متغیر اولماز ، یا متغیر اولور . قسم اول ، ذاتنده طاهر ،
غیر یسنی ده مطهر در ؛ یا لکر ماء مستعمل مستثنادر . بو ، ماء مستعمل
امام شافعی عندنده طاهر در ؛ مطهر دکدر . امام مالک و امام توری
ایسه ماء مستعمل ایله وضوء جائزدر دیدیلر . امام ابو یوسفک روایتنده
امام اعظم ابو حنیفة الکوفی ، « ماء مستعمل نجسدر » دیدی [۱] .

مسائل متفرعه

مسئله

ماء مستعملک مطهر اولمادیقی بیآئنده در

دلیل تقنی :

(علیه الصلاة والسلام) اقدمزک : « لَا يَغْتَسِلُ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ »

[۱] امام اعظم حضرتلرینک مؤخرأ بو قولندن رجوع بیورمش اولدینی ده

مرویدر .